

Elena Ferrante

TÍ, ČO ODCHÁDZAJÚ – – TÍ, ČO ZOSTÁVAJÚ

Preklad Ivana Dobrokovová

Pokračovanie románu
PRÍBEH NOVÉHO PRIEZVISKA

INAQUE

TÍ, ČO ODCHÁDZAJÚ – TÍ, ČO ZOSTÁVAJÚ

NEAPOLSKÁ SÁGA

GENIÁLNA PRIATEĽKA

Príbeh dvoch priateľiek Eleny a Lily začína v päťdesiatych rokoch v chudobnej, ale energetickej neapolskej štvrti. Ich priateľstvo je jedinečné, nepredvídateľné, a pritom prirodzené.

PRÍBEH NOVÉHO PRIEZVISKA

Lila sa vydala a začala pracovať v rodinnom podniku svojho manžela; Elena zatiaľ pokračuje v štúdiu a objavuje svet za hranicami štvrte, ktorá pre ňu začína byť dusivá. Láska, žiarlivosť, sloboda, záväzok a predovšetkým priateľstvo, ktoré dokáže prekonať aj tie najrozporuplnejšie pocity dospievania a hľadania svojej životnej cesty.

TÍ, ČO ODCHÁDZAJÚ – TÍ, ČO ZOSTÁVAJÚ

Končia sa šesťdesiate roky a rebelantská Lila a jej celoživotná priateľka Elena prežívajú prvé roky dospelého života. Dramatické spoločenské zmeny tohto obdobia otvárajú pre obe priateľky brány do radikálne odlišného sveta.

PRÍBEH STRATENEJ DCÉRY

Záverečný diel podmanivej ságy o priateľstve Eleny a Lily čitateľa vracia na začiatok do chvíle, keď sa Elena rozhodla ich príbeh napísať, do momentu, keď Lila zmizla bez stopy.

ELENA FERRANTE

Tí, čo odchádzajú – tí, čo zostávajú

ELENA FERRANTE

Tí, čo odchádzajú –
tí, čo zostávajú

*z taliančiny preložila
Ivana Dobrákovová*

INAQUE
2017

Vydanie tejto knihy podporila spoločnosť

Copyright © 2013 by Edizioni e/o

Translation © Ivana Dobrákovová 2017

Redakcia a korektúry Martina Kubealaková, Aňa Ostrihoňová

Obálka © Lenka Rajčanová

Slovak edition © Inaque 2017

ISBN 978-80-89737-49-9

ISBN E-BOOK 978-80-89737-58-1

Medzičas

ZOZNAM POSTÁV A ZHRNUTIE UDALOSTÍ Z PREDCHÁDZAJÚCICH DIELOV

Rodina Cerullovcov (rodina šustra):

Fernando Cerullo, obuvník, Lilin otec. Dcére po ukončení základnej školy neumožnil pokračovať v štúdiu.

Nunzia Cerullová, Lilina matka. S dcérou si rozumie, ale nemá dostatočnú autoritu, aby ju podporila proti otcovi.

Raffaella Cerullová, prezývaná *Lina* či *Lila*. Narodila sa v auguste 1944. Keď má šesťdesiatšesť rokov, zmizne z Neapola bez jedinej stopy. Vynikajúca žiačka, v desiatich rokoch napíše príbeh s názvom *Modrá víla*. Zanechá štúdium po koncoročnej skúške na základnej škole a priučí sa remeslu obuvníčky. Veľmi mladá sa vydá za Stefana Carracciho a úspešne riadi najprv údenárstvo v novej štvrti, potom obchod s obuvou na Piazza dei Martiri. Počas dovolenky na Ischii sa zamiluje do Nina Sarratoreho, pre ktorého opustí manžela. Potom, ako Lile stroskotá vzťah s Ninom a narodí sa jej syn Gennaro, navyše zistí, že Stefano čaká dieťa s Adou Cappucciovou, a tak ho definitívne opustí. Presťahuje sa s Enzom Scannom do San Giovanni a Teduccio a začne pracovať v továrni na salámy Bruna Soccava.

Rino Cerullo, Lilin starší brat, tiež šuster. Spolu so svojím otcom Fernandom založia vďaka Lile a peniazom Stefana Carracciho obuvnícku fabriku Cerullo. Ožení sa so Stefanovou sestrou Pinucciou Carracciovou, s ktorou má syna Ferdinanda, prezývaného Dino. Jeho meno nesie aj prvorodený Lilin syn.

ďalšie deti

Rodina Grecovcov (rodina vrátnika):

Elena Grecová, prezývaná *Lenuccia* alebo *Lenù*. Narodila sa v auguste 1944, je rozprávačkou dlhého príbehu, ktorý čítate. Elena ho začala písať vo chvíli, keď sa dozvedela, že jej priateľka z detstva, Lina Cerullová, ktorú ako jediná volá Lila, zmizla. Po skončení základnej školy Elena pokračuje v štúdiu s čoraz lepším prospechom; na gymnáziu jej postavenie vynikajúcej študentky a ochrana profesorky Galianiovej pomôžu bez ujmy prekonať spor s profesorom náboženstva o role Ducha Svätého. Na návrh Nina Sarratoreho, do ktorého je už od detstva

tajne zamilovaná, a s Lilinou cennou pomocou napíše o tomto spore článok, ktorý však napokon časopis, s ktorým Nino spolupracuje, neuverejní. Elenino brilantné štúdium je korunované štátnicami na Scuola Normale v Pise, kde sa spozná a zasnúbi s Pietrom Airotom, a vydaním románu, v ktorom spracuje život vo štvrti a svoje zážitky z Ischie.

Peppe, Gianni a Elisa, Elenini mladší súrodenci

otec, vrátnik na radnici

matka, žena v domácnosti. Elenu desí jej krívanie.

Rodina Carracciovcov (rodina dona Achilleho):

don Achille Carracci, obor z rozprávok, kšeftár na čiernom trhu, úžerník. Bol zavraždený.

Maria Carracciová, žena dona Achilleho, matka Stefana, Pinuccie a Alfonsa. Pracuje v rodinnom údenárstve.

Stefano Carracci, syn nebohého dona Achilleho, Lilin manžel. Spravuje majetok, ktorý nazhromaždil jeho otec, a časom sa stane úspešným obchodníkom vďaka dobre zavedeným údenárstvám a obchodu s obuvou na Piazza dei Martiri, ktorý otvorí spolu s bratmi Solarovcami. Nespokojný v búrlivom manželstve s Lilou sa začne stretávať s Adou Cappucciovou, ktorá otehotnie, a keď sa Lila odsťahuje do San Giovanni a Teuccio, začne s ňou žiť.

Pinuccia, dcéra dona Achilleho. Najprv pracuje v rodinnom údenárstve a potom v obchode s obuvou. Vydá sa za Lilinho brata Rina a má s ním syna Ferdinanda, prezývaného Dino.

Alfonso, syn dona Achilleho. V škole sedáva v lavici s Elenou. Chodí s Marisou Sarratoreovou a začne riadiť obchod na Piazza dei Martiri.

Rodina Pelusovcov (rodina stolára):

Alfredo Peluso, stolár. Komunista. Sedel vo väzení, kde aj umrel, pretože ho obvinili z vraždy dona Achilleho a odsúdili ho.

Giuseppina Pelusová, Alfredova žena. Robotníčka v tabakovej továrni, je oddaná deťom a uväznenému manželovi. Po jeho smrti spácha samovraždu.

Pasquale Peluso, najstarší syn Alfreda a Giuseppiny, murár, militantný komunista. Ako prvý si všimol Lilinu krásu a vy-

znal jej lásku. Nenávidí Solarovcov. Chodil s Adou Cappucciovou.

Carmela Pelusová, necháva sa prezývať aj *Carmen*. Pasqualeho sestra, je predavačkou v galantérii, ale následne ju Lila zamestná v novom Stefanovom údenárstve. Dlhو chodila s Enzom Scannom, ale ten ju bez vysvetlenia nechal po skončení vojenskej služby. Následne sa zasnúbi s pumpárom na širokej ceste.

ďalšie deti

Rodina Cappucciovcov (rodina bláznivej vdovy):

Melina, príbuzná Nunzie Cerullovej, vdova. Umýva schodiská v domoch v starej štvrti. Bola milenkou Donata Sarratoreho, Ninovho otca. Sarratoreovci opustili štvrť práve pre tento pomer a Melina takmer zošalela.

Melinin manžel, vykladal debničky s ovocím a zeleninou na trhu a umrel za nejasných okolností.

Ada Cappucciová, Melinina dcéra. Ako dievča pomáhala matke umývať schodiská. Vďaka Lile ju zamestnajú ako predavačku v údenárstve v starej štvrti. Dlhو chodila s Pasqualem Pelusom, stane sa milenkou Stefana Carracciho: keď otehotnie, začne s ním žiť. Z ich vzťahu sa narodí dievčatko Maria.

Antonio Cappuccio, jej brat, automechanik. Chodil s Elenou a veľmi žiarli na Nina Sarratoreho. Predstava, že by mal ísť na vojnu, ho veľmi znepokojuje, ale keď sa Elena obráti na bratov Solarovcov, aby mu pomohla vyhnúť sa jej, cíti sa hlboko ponížený a ukončí ich vzťah. Počas vojenskej služby sa vážne nervovo zrúti a predčasne ho prepustia; keď sa vráti, aby unikol chudobe, vstúpi do služieb Micheleho Solaru, ktorý ho v istej chvíli pošle do Nemecka na dlhú záhadnú pracovnú cestu.

ďalšie deti

Rodina Sarratoreovcov (rodina železničiara-básnika):

Donato Sarratore, železničiar, básnik, novinár. Veľký podnikár, bol milencom Meliny Cappucciovej. Keď Elena trávi prázdniny na Ischii v tom istom dome ako Sarratoreovci, je nútená v rýchlosti ostrov opustiť, pretože Donato ju sexuálne obťažuje. Nasledujúce leto sa mu však Elena podvolí na pláži,

dohnaná k tomu bolesťou spôsobenou vzťahom medzi Ninom a Lilou. Aby prekonala túto potupnú skúsenosť, Elena o tom napíše v knihe, ktorú neskôr vydá.

Lidia Sarratoreová, Donatova žena

Nino Sarratore, najstarší syn z piatich detí Donata a Lidie. Neznáša svojho otca. Je to vynikajúci študent a má dlhý tajný vzťah s Lilou, ktorý vyústi do veľmi krátkeho spolužitia potom, ako Lila otehotnie.

Marisa Sarratoreová, Ninova sestra. Chodí s Alfonsom Caraccim.

Pino, *Clelia* a *Ciro Sarratoreovci*, mladšie deti Donata a Lidie

Rodina Scannovcov (rodina zelovocára):

Nicola Scanno, zelovocár, umrel na zápal pľúc.

Assunta Scannová, Nicolova žena, umrela na rakovinu.

Enzo Scanno, syn Nicolu a Assunty, tiež zelovocár. Lila k nemu už od detstva pociťuje náklonnosť. Enzo dlho chodil s Carmen Pelusovou, ktorú však bez vysvetlenia nechá po návrate z vojenskej služby. Na vojne sa opäť pustí do štúdia a ako externý študent získa znalecký diplom. Keď sa Lila rozhodne definitívne opustiť Stefana, vezme na seba zodpovednosť za ňu a za Gennara a odvedie ich žiť do San Giovanni a Teduccio.

ďalšie deti

Rodina Solarovcov (rodina majiteľa kaviarne-cukrárne U Solaru):

Silvio Solara, majiteľ kaviarne-cukrárne, monarchista, fašista, camorrista spätý s nelegálnymi obchodmi vo štvrti. Bránil zrodu obuvníckej fabriky Cerullo.

Manuela Solarová, Silviova žena, úžerníčka: vo štvrti sa všetci boja jej červeného zošita, do ktorého si zapisuje pôžičky.

Marcello a *Michele Solarovci*, synovia Silvia a Manuely. Namyslení, arogantní, napriek tomu sa tešia oblube dievčat vo štvrti, prirodzene okrem Lily. *Marcello* sa zamiluje do Lily, ale ona ho odmietne. *Michele*, o niečo mladší od Marcela, je chladnejší, inteligentnejší, násilnejší. Chodí s Gigliolou, cukrárovou dcérou, ale rokmi sa uňho vyvinie chorobná posadnutosť Lilou.

Rodina Spagnuolovcov (rodina cukrára):

pán Spagnuolo, cukrár v kaviarni-cukrárni U Solaru

Rosa Spagnuolová, cukrárova žena

Gigliola Spagnuolová, cukrárova dcéra, frajerka Micheleho Solaru

ďalšie deti

Rodina Airotovcov:

Guido Airola, profesor gréckej literatúry

Adele, jeho žena. Spolupracuje s milánskym vydavateľstvom, ktoré vydá Elenin román.

Mariarosa Airotová, staršia dcéra, profesorka dejín umenia v Miláne

Pietro Airola, Elenin spolužiak na univerzite a jej snúbenec, predurčený na brilantnú univerzitnú kariéru.

Vyučujúci:

Ferraro, učiteľ a knihovník. Keď boli Lila a Elena malé, učiteľ ich odmenil za ich čitateľskú húževnatosť.

Olivierová, učiteľka. Ako prvá si všimla Lilino a Elenino nadanie. Lila v desiatich rokoch napísala krátky príbeh s názvom *Modrá víla*. Príbeh sa veľmi páčil Elene a dala ho prečítať Olivierovej. Ale učiteľka, nahnevaná, lebo Lilini rodičia sa rozhodli, že dcéru nepošlú na nižšiu strednú školu, sa k príbehu nikdy nevyjadřila. Dokonca sa prestala Lilou zaoberať a sústredila sa len na to, aby uspela Elena. Umrie po dlhej chorobe krátko po Eleniných štátniciach.

Gerace, profesor na gymnáziu

Galaniiová, profesorka na gymnáziu. Je to veľmi erudovaná vyučujúca, komunistka. Hneď ju očarí Elenina inteligencia. Požičiava jej knihy, postaví sa na jej stranu pri hádke s učiteľom náboženstva, pozve ju k sebe domov na oslavu usporiadanú jej deťmi. Ich vzťah ochladne, keď Nino opustí Nadiu, prevalcovaný vášňou k Lile.

Ďalšie postavy:

Gino, lekárnikov syn. Elenin prvý frajer.

Nella Incardová, sesternica učiteľky Olivierovej. Žije v Barane na Ischii a cez leto prenajíma niektoré izby svojho domu rodine Sarratoreovcov. Ubytovala u seba Eleny, ktorá prišla na prázdniny k moru.

Armando, študent medicíny, syn profesorky Galianiovej

Nadia, študentka, dcéra profesorky Galianiovej a Ninova frajerka. Ten jej z Ischie napíše, že ju opúšťa, keď sa zamiluje do Lily.

Bruno Soccavo, priateľ Nina Sarratoreho a syn bohatého priemyselníka zo štvrte San Giovanni a Teduccio. Dá prácu Lile v rodinnej továrni na salámy.

Franco Mari, študent a Elenin frajer počas prvých rokov na univerzite

Naposledy som videla Lilu pred piatimi rokmi, v zime roku 2005. Prechádzali sme sa skoro ráno popri širokej ceste a ako už roky, necítili sme sa vo svojej koži. Spomínam si, že som rozprávala len ja: ona si pospevovala, zdravila ľudí, ktorí ani neodzdravili, a v tých zriedkavých chvíľach, keď ma prerušila, len čosi zvolala, bez zjavnej súvislosti s tým, čo som hovorila. Počas rokov sa prihodilo priveľa desivých, až príšerných vecí a na to, aby sme opäť našli cestu k dôvernosti, museli by sme si povedať tajné myšlienky, ale ja som nemala silu nájsť slová a ona, čo možno silu mala, na to nemala chuť, nevedela, na čo by to bolo dobré.

Napriek tomu som ju mala veľmi rada, a keď som prišla do Neapola, vždy som sa s ňou chcela stretnúť, aj keď som sa jej, musím priznať, trochu bála. Veľmi sa zmenila. Už nad nami oboma víťazila staroba, ale zatiaľ čo ja som bojovala so sklonmi k priberaniu, Lila bola stále koš a koža. Mala krátke vlasy, ktoré si sama strihala, celkom biele nie z rozhodnutia, ale z neďbanlivosti. Jej veľmi vráskavá tvár čoraz viac pripomínala tvár jej otca. Nervózne sa smiala, takmer škriekala, a hovorila príliš nahlas. Neustále gestikulovala, vkladajúc do pohybov takú zúrivú odhodlanosť, až sa zdalo, akoby chcela rozrezať napoly budovy, ulicu, chodcov, mňa.

Boli sme pri základnej škole, keď nás nejaký mladík, ktorého som nepoznala, predbehol a zadychčane na ňu zakričal, že v záhone pri kostole sa našla mŕtvola ženy. Ponáhľali sme sa k parčíku, Lila ma zavliekla do hlúčika zvedavcov, hrubo si raziac cestu. Žena ležala na boku, bola zarážajúco tučná, mala na sebe nemoderný pršiplášť tmavozelenej farby. Lila ju hneď spoznala, ja nie: bola to naša kamarátka z detstva, Gigliola Spagnuolová, bývalá manželka Micheleho Solaru.

Už niekoľko desiatok rokov som ju nevidela. Peknú tvár mala znivočenú, členky jej napuchli do obrovských rozmerov. Vlasy, kedysi hnedé, boli teraz ohnivo červené, dlhé, ako ich

nosila ako dievča, ale riedke a rozhodené po kyprej zemi. V topánke na nízkom podpätku, veľmi zodratej, mala obuté len jedno chodidlo; druhé bolo zovreté sivou vlnenou ponožkou s dierou na palci a topánka ležala o meter ďalej, akoby sa jej vyzula, keď kopala v bolesti či strachu. Rozplakala som sa, Lila sa na mňa s nevôľou pozrela.

Sadli sme si na neďalekú lavičku a mlčky sme čakali, kým Gigliolu odnesú. Čo sa jej stalo, ako umrela, sa zatiaľ nevedelo. Utiahli sme sa k Lile domov, do starého, malého bytu jej rodičov, v ktorom teraz bývala so synom Rinom. Rozprávali sme sa o našej priateľke, hovorila o nej v zlom, o živote, aký viedla, o nafúkanosti, zradách. Ale teraz som ju nevydržala počúvať zase ja, myslela som na profil tej tváre na zemi, na to, aké riedke boli dlhé vlasy, na biele škvrny na lebke. Kolkí z tých, s ktorými sme vyrástli, už nežili, zmizli z povrchu zemskeho, ochoreli, ich nervy neodolali šmirgľu trápenia, bola preliata ich krv. Chvíľu sme lenivo sedeli v kuchyni, ani jedna z nás sa nevedela rozhodnúť spratať zo stola, potom sme znovu vyšli von.

V ten pekný zimný deň slnko prepožičiavalo predmetom pokojný výraz. Stará štvrť, na rozdiel od nás, ostala rovnaká. Nízke a sivé budovy, dvor našich hier, široká cesta, tmavé otvory tunela a násilie odolávali času. Zmenilo sa však prostredie okolo. Zelenkáva plocha rybníkov už neexistovala, stará konzerváreň sa rozložila. Na ich mieste sa leskli sklenené mrakodrapy, kedysi príslub žiarivej budúcnosti, v ktorú nikto nikdy neveril. V priebehu rokov som zaregistrovala všetky zmeny, niekedy so záujmom, častejšie roztržito. Ako dievča som si predstavovala, že mimo štvrte Neapol ponúka zázraky. Napríklad ma pred desiatkami rokov ohúril mrakodrap na hlavnej stanici tým, ako sa dvíhal poschodie za poschodím, kostra budovy, ktorá sa nám vtedy zdala vysokánska, vedľa vynovenej železničnej stanice. Ako ma udivovala, keď som prechádzala po Piazza Garibaldi: pozri, aká je vysoká, hovorila som Lile, Carmen, Pasqualemu, Ade, Antoniov, všetkým svojim vtedajším druhom, s ktorými som chodila k moru, na okraj bohatých štvrtí. Tam hore, myslela som si, bývajú anjeli a iste sa tešia z výhľadu na celé mesto. Ako by sa mi len páčilo vyšplhať sa, vyliezť až navrch. Bol to *naš* mrakodrap, aj keď stál

mimo štvrte, čosi, čo sme videli rásť zo dňa na deň. Ale práce sa zastavili. Keď som sa vracala domov z Pisy, mrakodrap na stanici sa mi zdal už nie ako symbol oživujúcej sa komunity, ale len ako ďalšie hniezdo neefektívnosti.

V tom období som nadobudla presvedčenie, že medzi štvrtou a Neapolom nie je veľký rozdiel, tieseň pretekala celkom prirodzene z jednej strany na druhú. Pri každom návrate som nachádzala mesto, ktoré sa drobilo ako cesto, ktoré nezvládalo zmenu ročných období, teplo, zimu, najmä nie búrky. A teraz zaplavilo stanicu na Piazza Garibaldi a teraz sa zas zrútila Galleria oproti múzeu a potom prišiel zosuv pôdy a elektrina už nenaskočila. Držala som si v pamäti tmavé ulice plné nebezpečenstiev, čoraz horšie riadenú dopravu, popukanú dlažbu, veľké mláky. Preplnené kanále bublali, pretekali. Voda a splašky a odpadky a baktérie stekali ako láva do mora z kopcov plných novučičkých a krehkých stavieb alebo podomielali svet pod zemou. Ľudia umierali pre nedbalosť, korupciu, pokorenie, a predsa pri každých voľbách dávali svoj nadšený súhlas politikom, ktorí im robili zo života peklo. Len čo som vystúpila z vlaku, opatrne som sa pohybovala po miestach, kde som vyrástla, a dávala som si pozor, aby som vždy hovorila v nárečí, akoby som chcela naznačiť *som jedna z vás, neublížte mi*.

Keď som zložila štátnice, keď som jedným dychom napísala príbeh, ktorý sa celkom nečakane v priebehu pár mesiacov stal knihou, zdalo sa mi, že situácia vo svete, z ktorého som pochádzala, sa ešte viac zhoršila. Zatiaľ čo v Pise, v Miláne som sa cítila dobre, chvíľami dokonca šťastná, vo svojom meste som sa pri každom návrate obávala, že mi nejaká nečakaná udalosť zabráni uniknúť mu, že to, čo som získala, mi bude odobrať. Nebudem sa môcť pripojiť k Pietrovi, ktorého som si mala čoskoro zobrať; budem vykázaná z vylešteného priestoru vydavateľstva; už si nebudem môcť užívať jemnosť Adele, svojej budúcej svokry, matky, akou tá moja nikdy nebola. Už v minulosti sa mi mesto zdalo preplnené, nepretržitá tlačienica od Piazza Garibaldi po Forcellu, po Duchescu, po Lavinaio, po Rettifilo. Koncom šesťdesiatych rokov som mala pocit, že dav sa ešte zväčšil a neznášanlivosť, agresivita sa nekontrolovateľne rozširujú. Raz ráno som sa vybrala až na Via Mezzocannone,

tam, kde som pár rokov predtým pracovala ako predavačka v kníhkupectve. Zašla som tam zo zvedavosti, aby som opäť uvidela miesto, kde som drela, a najmä aby som sa pozrela na univerzitu, do ktorej som nikdy nevstúpila. Chcela som ju porovnať s tou v Pise, so Scuola Normale, dúfala som dokonca, že narazím na deti profesorky Galianiovej – Armanda, Nadiu – a pochválím sa tým, čo sa mi podarilo dosiahnuť. Ale cesta, univerzitný priestor vo mne vzbudili úzkosť, hmýrilo sa to tam študentmi z Neapola a z okolia a z celého juhu, dobre oblečenou hlučnou a sebavedomou mládežou, chlapcami s hrubými a zároveň podriadenými spôsobmi. Tlačili sa pri vchodoch, v posluchárňach, pred sekretariátom, kde stáli dlhé, často nepokojné rady. Traja či štyria sa bez varovania pobili pár metrov odo mňa, akoby im na to, aby sa uchýlili k nadávkam a úderom, k chlupskej zúrivosti, kričiac svoju túžbu po krvi v nárečí, ktorému som ja sama len horko-ťažko rozumela, stačilo, že sa videli. Rýchlo som odtiaľ odišla, akoby sa o mňa obtrelo čosi výhražné na mieste, ktoré som považovala za bezpečné, obývané len rozumnými dôvodmi.

Každý rok sa mi to skrátka zdalo horšie. V tom období dažďov mesto ešte raz popraskalo, celá jedna budova sa naklonila na bok, ako človek, ktorý sa oprie o operadlo starého kresla prežraného červotočmi a to operadlo povolí. Mŕtvi, ranení. A krik, potýčky, listové bomby. Pôsobilo to, akoby mesto vo svojich útrobach ukrývalo besnenie, ktorému sa nedarilo vyjsť von, a tak ho nahľodávalo zvnútra alebo vyrážalo na povrch ako vredy, nafúknuté jedom proti všetkým, deťom, dospelým, starcom, ľuďom z iných miest, Američanom z NATO, turistom všetkých národností, samotným Neapolčanom. Ako sa dalo vydržať na tom nebezpečnom a chaotickom mieste, na periférii, v centre, na kopcoch, pod Vezuvom? Aký hrozný dojem na mňa spravilo San Giovanni a Teduccio, cesta, ktorou som tam prišla. Aký hrozný dojem na mňa spravila fabrika, kde pracovala Lila, a samotná Lila, Lila s malým synom, Lila, ktorá žila v biednej bytovke s Enzom, aj keď s ním nespávala. Povedala, že Enzo si chce naštudovať fungovanie elektronických počítačov a ona sa mu snaží pomáhať. V pamäti mi ostal jej hlas, ktorý sa snažil vymazať San Giovanni, salámy, smrad z fabri-

ky, jej postavenie, citujúc mi s falošnou znalosťou názvy ako: Centrum kybernetiky na La Statale v Miláne, Sovietske centrum pre využitie počítačov v spoločenských vedách. Chcela ma presvedčiť, že čoskoro sa zrodí centrum takéhoto druhu aj v Neapole. Pomyslela som si: v Miláne možno áno, zarúčene v Sovietskom zväze, ale tu nie, tu sú to len bláznovstvá v tvojej neovládateľnej hlave, do ktorých zaťahuješ aj úbohého, oddaného Enza. Odísť, nežiť takto. Definitívne utiecť, ďaleko od života, ktorý sme zakúšali už od narodenia. Usadiť sa na dobre organizovaných územiach, kde bolo naozaj všetko možné. A skutočne som ušla. Ale len na to, aby som v nasledujúcich desaťročiach zistila, že som sa mýlila, že ide o reťaz s čoraz väčšími okami: štvrť sa ponášala na mesto, mesto na Taliansko, Taliansko na Európu, Európa na celú planétu. A dnes to vidím takto: nie štvrť je chorá, nie Neapol, ale zemeguľa, vesmír či vesmíry. A šikovnosť spočíva v tom, že aj sami pred sebou ukrývame skutočný stav vecí.

Rozprávala som o tom Lile v to popoludnie, v zime roku 2005, dôrazne a akoby som chcela čosi odčiniť. Chcela som jej uznať, že všetko pochopila už ako dievča bez toho, aby sa vôbec niekedy vzdialila z Neapola. Ale takmer hneď som sa zahabla, cítila som vo svojich slovách zatrpknutý pesimizmus starnúceho človeka, tón, o ktorom som vedela, že ho neznáša. A naozaj mi ukázala svoje zostarnuté zuby v úsmeve, ktorý bol vlastne nervóznym úškľabkom: „Hráš sa na premúdreň, vynášaš súdy? Čo máš za lubom? Chceš o nás napísať? Chceš napísať o mne?“

„Nie.“

„Povedz pravdu.“

„Bolo by to príliš zložitú.“

„Rozmýšľala si však nad tým, zvažuješ to.“

„Trochu áno.“

„Musíš ma nechať na pokoji, Lenù. Musíš nás všetkých nechať na pokoji. My máme zmiznúť, nič si nezaslúžime, ani Gigliola, ani ja, nikto.“

„To nie je pravda.“

Nasadila neprijemný nespokojný výraz, privrela pery a prevrátila ma ledva viditeľnými zreničkami.